

EKSTRA

Mai 2011

RUSSLAND – MER INFLØKT ENN SOM SÅ

I 1998 var Russland nærmest bankerott, på vei mot anarki. Gajdars og Tsjubais' drastiske reformer hadde ikke fungert etter hensikten. Et anarki i Russland ville verken russere eller resten av verden være tjent med. Noe måtte gjøres, men hva? Det er med dette bakteppet dagens ledere i Russland må vurderes.

Et poeng som er underkommunisert i Vesten, er at den russiske befolkningen var totalt uforberedt på demokrati, et demokrati de ikke hadde bedt om, men som ble påtvunget dem. Russere er autoritetstro, med inntil paranoid angst for myndighetene. De er politisk passive inntil det absurde. Russere anser myndighetene for korrupte maktmisbrukere. For hvordan skulle de ellers ha kommet til makten?

Russere anser derfor politikk som noe griseri, noe man bør holde seg lengst mulig unna. I sosialismens fedreland, der fellesskapsfølelsen burde være velutviklet, vet alle at staten er din fiende, og at du må sørge for deg selv, din familie og dine venner. Det finnes knapt et land i verden der befolkningen er så uinteressert i fellesskapets tarv som Russland. Nyheten om idealene fra den franske revolusjon har ikke helt nådd den russiske befolkning, skjønt det første franskinspirerte opprøret fant sted i 1825 (dekabristene).

De fleste russere anser at verden består av to omtrent like store og viktige deler, nemlig Russland og alle de andre (Vesten inkludert i Den tredje verden). Som en sa til meg (om den gule fare): Kina – det er jo et *lite* land. Jeg måtte frem med globusen og befolkningstallene, veksten i BNP osv., men det hjalp ikke.

Russerne anser seg som et "stort" folk, antagelig det "største", med den aller mest gloriøse historie i kunst, vitenskap, kløkt og makt. Konfrontert med det faktum at landet til alle tider har vært tilbakeliggende (renessansen kom aldri, kapitalismen kom sent, demokratiet er sin vorden etc.), kan de bli ganske harme. Jeg beskrev en gang Grieg som en stor komponist blant mange små, overfor en russisk pianistinne, og møtte forståelse, men da jeg føyde til "akkurat som Tsjaikovsky", ble det slutt på den festen. De har ikke forstått at det var Shakespeare som var stor, ikke engelskmennene. For når Tolstoj er stor (de liker ikke Dostojevskij), så er det russiske folk også stort.

At russerne på egenhånd klarte å ta livet av mellom 50 og 70 millioner av sine egne mellom 1917 og 1953, vil de ikke høre om. Det må ha vært noen andres skyld. Og de som trivdes under kommunismens siste par-tre tiår (de fleste), liker ikke spørsmålet om prisen kanskje var litt høy for denne trivselen. Som en sa, med et selv for Russland manglende skarpsinn: Hvis det til enhver tid satt 15 millioner i arbeidsleire under Stalin, så hadde de vel gjort noe galt, da. Og hvis russere i Norge hører at Åslaug Haga leier ut hønsehuset til pakistanere, sier de triumferende: Der ser du. Der har du dette demokratiet ditt! Og dere skal liksom være bedre enn oss!

Korrupsjonen er endemisk. Du har gjerne med en konfekteske til legen ved konsultasjon. Russere drikker. Morgen, middag og aften. Forventet levealder for menn var på det verste nede i 51 år. Nå er den oppe i 58. Innbyggertallet synker. Det er meget vanskelig for en kvinne å finne seg en brukbar mann, hvilket fører til mange underlige konstallasjoner og mye moro for de brukbare (man har på russisk det kjente uttrykket sekretutka, en universell sammenstilling av sekretær og prostituert – du får ikke uten videre en velfortjent sekretærstilling i det private, hvis du ikke også er ung, pen og velvillig). Til gjengjeld er russere helt ualminnelig hjertevarme, sosiale og sjarmerende, og det er svært vanskelig å ikke bli glad i dem.

Det er vanskelig for vestlige kommentatorer å huske på at russerne nærmest gikk fra livegenskapet rett inn i Stalins terror og deretter havnet i klørne til Tsjubaijs og Gajdar. Der satt de og glippet med øynene: Alt som var riktig i går, var galt i dag. Alle russere mistet slekt under terroren, alle russere har slekt og venner som går til grunne i dag. Alle russere har et sår på sjelen. Gorbatsjov, den regjerende stalinist som egenhendig fra sin enevoldsposisjon frigjorde Russland, nyter ingen respekt. For de moderne er han den siste sosialist, for de gammeldagse den første forræder. Med hvilken rett sammenligner vi Russland med nasjoner der demokratiet utviklet seg nedenfra og organisk over århundrer?

Det vi i Vesten krever av Russland, litt uten sans for historiske proporsjoner, er det de faktisk fikk under Jeltsin - full frihet til å ødelegge seg selv. Realpolitikere av den gamle skole (det er fortsatt mange av dem) ser seg bedre tjent med et svakt enn med et sterkt Russland. Det du kaller invasjonen av Georgia, var Georgias invasjon (nattbombing over en uforberedt by) av en region (Sør-Ossetia) som Sovjetunionen administrativt hadde overført til Georgia, slik Khrusjtsjov i sin tid ga bort Krim (og flåtebasen) til Ukraina, i den klare forståelse at det jo ikke spilte noen rolle hvor grensene gikk. Ossetinerne føler ikke noe kulturelt fellesskap med Georgia og ønsket aldri å være en del av Georgia, men i vestlig presse ble dette en *russisk invasjon*.

Ifølge Fridtjof Nansens bøker om Kaukasus (han skrev fire strålende bøker om Russland) er ossetinerne våre nærmeste slektninger. Æsene brøt opp fra Asov-havet (derav navnet) da Romerriket begynte å skranke. Noen dro nordover og andre sydover. På flatmark ble de assimilert, men i fjellene bet de seg fast, Odin ("den første") i Norge, og ossetinerne i Kaukasus, de kaukasiske Æser.

Så etter Jeltsin måtte noe gjøres. Etter min vurdering er folket et langt større problem for Russland enn de lett autoritære Medvedev og Putin. Jeg tror de begge har det mål at Russland skal innta en verdig plass i verdenssamfunnet, med en normal økonomi og et normalt demokrati. Men veien dit går ikke gjennom Jeltsin-politikk. Jeg tror ikke noe på de påståtte motsetninger mellom Putin og Medvedev. Slike motsetninger er mat for kremlinologer, og

kremlinologer tar alltid feil. Ledelsen utgjør et team der Putin vel er strategen, og ut fra alder og grunnlov kan de bytte på å være president i omtrent 40 år til.

Det er statskontrollert TV i Russland, og alt som sies om Vesten der, ledsages av mistenksomme kommentarer, nøyaktig slik vi skriver mistenksomt om Russland.

Putin, Medvedev og den russiske patriarken er daglig på skjermen. Hensikten er å få russerne til å slutte opp om nasjonen i respekt for konstitusjonen og staten, i tillit til fremtiden. Det er vanskelig med demokrati i land der opinionen instinktivt mistror staten, mistror enhver stat. Til gjengjeld er det masse samfunnskritikk i russisk fjernsyn. Den er bare ikke rettet mot statens organer og øverste representanter. Høytstående byråkrater dømmes for korrupsjon fort vekk, Moskvas eksborgermester Luskov ligger tynt an akkurat nå, men det er ikke så lett når alle ledd er korrupte, det ligger i blodet, hele veien nedover i byråkratiet og utover i næringslivet. Gatebarn, dårlige veier og falleferdige boligblokker får masse oppmerksomhet, og de ansvarlige får en mikrofon stukket opp i nesen hver dag. Putin og Medvedev er antagelig de to minst korrupte i Russland.

Putin innførte "vertikalen", med statlig utnevning av regionale guvernører – et nødvendig skritt mot lokale, korrupte småkonger, så vidt jeg kan forstå. Putin har egenhendig skapt partistrukturen i Russland, med et høyreparti, som han selv leder, et arbeiderparti som velvillig opposisjon, kommunistene, og liberaldemokratene, hvis leder Sjirinovskij bjeffer atskillig mer enn han biter. Fordi det ikke fantes noen samfunnsklasser, fantes det heller ingen ordentlige politiske partier. Det du ikke har, må du lage, og det gjorde Putin.

Under Jeltsin var Dumaen lammet av folk som satt der for å tjene penger. Det var ikke noe ordentlig samarbeid mellom utøvende og lovgivende myndighet, omtrent som i Norge på 1800-tallet. Regjeringens lovforslag kunne ikke vedtas, Dumaens vedtatte lover kunne ikke sanksjoneres, og Jeltsin måtte styre ved dekret. Det kom da også til væpnet konflikt mellom statsmaktene i 1993.

Jeg vil tro at Putin har tenkt å bruke sin enorme autoritet (i ordets beste forstand) så langt den rekker, ennå i noen perioder, med det for øye å normalisere Russland. Han vil at det russiske folk skal gjenvinne selvrespekten og respekten for staten, dens organer og dens religion. For dypest sett vet jo alle russere, "store" som de er, at det er noe som skurrer i storheten. De oppfører seg som litt for barske gutter, som må barske seg for å skjule sin usikkerhet. Jeg er altså optimist, selv om veien frem er kronglete. Det er dessverre fortsatt slik i Russland at både katastrofene og de gode reformer kommer ovenfra. Slik må det nok være en liten stund til.

Og tro det eller ei, Putin oppfattes ikke som en kald fisk, men som hjertevarm og emosjonell. I tillegg har han et kjølig og rasjonelt intellekt, og handlekraft så det holder. En stor strateg.

Nydalen, 11. mai 2011